

Üniversite Sanayi İşbirliği Perspektifinden Türkiye'deki İletişim Eğitime İlişkin Bir Değerlendirme¹

Erdal Dağtaş²

Özet

Bu çalışmanın amacını, yeni sağ siyasalar çerçevesinde pazar dinamiklerine uyum gösteren ve metalaşan bilim anlayışının sorgulanması oluşturmaktadır. Dolayısıyla, uygulamalı bilimlere verilen öncelik karşısında, toplum ve insan bilimlerinin değerini yeniden ortaya koymak bu çalışmanın önemine işaret etmektedir. Bu bağlamda, toplum ve insan bilimleri tarafından beslenen "iletişim" alanında gerçekleştirilen eğitimin ve yapılan araştırmaların genel olarak değerlendirilmesi çalışmanın sorunsalını oluşturmuştur. Bu anlamda, çalışma iki bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde, yeni sağ politikaların üniversite üzerindeki etkileri ve nasıl bir iktidar yapılanmasına yol açtığı tartışılmış; ikinci bölümde ise, örnek olarak iletişim eğitimi ele alınmış ve bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar genel olarak değerlendirilmiştir. Sonuçta, üniversitelerdeki bilimsel faaliyetlerin nasıl olması gerektiğinden yola çıkılarak; iletişim eğitimi ve çalışmaları hakkında, üniversite-sanayi etkileşiminin dışında kalacak akademik bir nosyonun önemine vurgu yapılmıştır. Yeni sağ siyasaların şekillendirdiği üniversite-sanayi işbirliği karşısında, "toplumsalın yararı"na bilimsel üretimin gerçekleştirilmesi ise bu çalışmanın sonucunu oluşturmuştur.

Anahtar sözcükler: Yeni Sağ Politikalar, Üniversite Sanayi İşbirliği, Bilimin Metalaşması, İletişim Eğitimi, İletişim Çalışmaları.

An Evaluation On The Communication Education in Turkey From The Perspective of University-Industry Cooperation

Abstract

The aim of this study is to question the commoditized science perception complying with the market dynamics within the framework of new right-wing politics. Therefore, re-manifesting the value of social and human sciences against the priority given to applied sciences points out to the importance of this study. In this context, a general evaluation of the education and researches conducted in the field of "communication" which is fed by social and human sciences lays out the problem of the study. In that sense, the study is comprised of two parts: In the first part, the impact of new rightist politics on university and how it led to a political power construction are discussed; and in the second part, communication education is taken up as an example and the studies carried out in this field are analyzed in general. As a result, based on how scientific activities should be conducted at universities, an academic notion excluding the university-industry interaction is emphasized. The scientific production "in favor of the social", opposing the university-industry cooperation formed by the new right-wing politics, lays out the conclusion of this study.

Key words: New right-wing politics, university-industry cooperation, commoditization of science, communication education, communication studies.

1 Bu çalışma, 8-10 Eylül 2006 tarihleri arasında İzmir Karaburun'da düzenlenen "Bilim ve İktidar" temalı Karaburun Bilim Kongresi'nde "Medya-Sermaye-Üniversite İlişkileri: Türkiye'de İletişim Eğitimi, Alandaki Bilimsel Çalışmaların Konumu ve İktidarın Gücü" başlığıyla sunulan bildirinin genişletilmiş ve yeniden gözden geçirilmiş halidir.

2 Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümü.

Giriş

Üniversiteyi tanımlayan en temel hakikat, sözcüğün etimolojisinin de anlattığı üzere, “evrensellik”tir. İlber Ortaylı (1999: 24), üniversitenin tarihi hakkında sorulan bir soruyu şöyle yanıtlamıştır: “Üniversite hakikaten üniversal bir bilgi yeridir...” Ancak, bu ifade, yerelin karmaşık sorunlarına doğru çözümler ürettiği ve üzerinde herhangi bir iktidar aygıtının hegemonyasını hissetmediği ölçüde anlamlı bir tanım olarak değerlendirilebilir.

Mehmet Ali Kılıçbay (1999: 18) ise, üniversitenin, “...her toplumun, her kültür alanının, hem de bütün insanlığın lüksü olarak, doğrudan para kazandırması mümkün olmayan alanlarda fikir, düşünce, teori ve tartışma üreten entelektüel bir ortam olarak...” örgütlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla, üniversite eğitiminin, adından da anlaşılacağı üzere “evrensellik düşün ve duygusuna sahip” olduğu ve aynı zamanda “yereli” de içerisine alıp sorunsallaştırdığı sürece gerçek anlamını kazandığından söz edebiliriz.

Günümüzde hem eğitim sisteminde hem de daha özel olarak yüksek öğretim alanında yaşanan değişimler, kapitalist toplumsal yapıda gerçekleşt(en)tirilen dönüşümler sonucunda şekillenen yeni sağ politikaların analizi sayesinde anlamlı kılınabilir.

1970’lerin ikinci yarısından itibaren dünyada başat hale gelen yeni sağ politikaların, Türkiye’deki üniversiter yapı üzerinde ne tür etkilerde bulunarak başkalaşım yarattığı bu çalışmanın amacını oluşturmuştur. Üniversite sanayi ilişkilerinin oluşturduğu iktidar bütünün çerçevesinde, iletişim alanında yürütülen eğitimin ve bilimsel çalışmaların nasıl bir kimlik kazandığının irdelenmesi ise çalışmanın sorunsalını oluşturmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada, öncelikle üniversitelerin iç işleyişi ve bilimsel faaliyetleri üzerinde yeni sağ politikaların ne tür etkileri olduğu ve nasıl bir iktidar yapılanmasına yol açtığı irdelenmiş; sonrasında da iletişim alanında gerçekleştirilen eğitimin ve bilimsel çalışmaların konumu değerlendirilmiştir.

1. Yeni Sağ Politikalar ve Türkiye’deki Üniversiter Eğitim Üzerindeki Etkileri

Dünya ölçeğinde 1970’li yıllarla birlikte başlayan değişim eğilimlerinin, Türkiye toplumsal yaşamında da önemli etkileri olmuştur. Sağlık, çalışma ve sosyal güvenlik gibi diğer sosyal haklarla birlikte eğitim, bu değişimin etkilediği en önemli alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1970’li yıllarda piyasa yönelimli yeni sağ politikaların uygulamaya sokulmasıyla birlikte, Türkiye’de piyasanın işine yarayan ve bireysel çıkarları çoklaştırmayı amaçlayan bir eğitim sistemi kurgulanmaya başlanmıştır. Piyasa ve birey merkezli bu yaklaşımla, toplumdaki tüm kesimlerin eşit biçimde yararlanması gereken eğitim hakkının erozyona uğratıldığından söz edilebilir (Ercan, 1999: 50-51).

Neo-liberal iktisadın düşünürleri, “piyasa” merkezli girişimlerine ilişkin kendilerini meşrulaştıracak argümanlar geliştirmişlerdir. Dünya Bankası ve IMF tarafından “yapısal uyum programları” çerçevesinde tüm dünyaya dayatılan “özelleştirme” hareketinin sloganı, “yararlanan öder” mantığına indirgenmiştir. Eğitim, sağlık, konut, sosyal güvence vb. 1980’li yıllara değin “sosyal devlet” kapsamında kamusal hak sayılan ne varsa, özel girişime devredilmeye başlanmıştır. Devletin elinde kalan kimi temel hizmetler ise, “para”ya tahvil edilerek yarı özelleştirilmiştir (Özbudun ve Demirel, 1999: 42).

1980’li yıllar Türkiye’ye ilişkin siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda doğrudan etkileri olan birbiriyle bağlantılı iki gelişmeye sahne olmuştur. Bu gelişmelerden biri dışsal, diğeri ise içsel dinamiklerin belirleyiciliğinde gerçekleşmiştir. Aslında, içsel olanın da belirleyicisi özellikle Anglo-

Sakson ülkelerin dünyadaki diğer ülkelere dayattığı ekonomi politik yapıdır denilebilir. 24 Ocak 1980 Ekonomi Kararları ve 12 Eylül 1980 askeri darbesi, Türkiye siyasi ve toplumsal yaşamına ilişkin bugünü değerlendirebilme yönünde iki önemli tarih olarak çalışmalara konu olmuştur. 24 Ocak Kararları, ABD ve İngiltere eksenli yeni sağ politikaların iktisadi anlamda Türkiye'deki yansımaları olarak gözlemlenirken; 12 Eylül askeri darbesi de, ülkede başta üniversiteler olmak üzere pek çok kurumun erozyona uğratıldığı bir tarih olarak değerlendirilebilir.

Askeri darbenin ürünü olan YÖK sistemi, 1990'ların başından itibaren kendisini küresel kapitalizm yönelimli bir dönüşüme hazırlamıştır. Metin Özuğurlu (1999: 98), yerleştirilmeye çalışılan bu sistemi "piyasacı üniversite" olarak tanımlamaktadır. Piyasacı ya da piyasalaşma eğilimi sergileyen üniversite yapının izdüşümlerini başlıca üç başlık altında toplamak mümkündür: (1) Üniversite-sanayi işbirliği, (2) Özel/vakıf üniversitelerinin yaygınlaşması, (3) Toplam kalite yönetiminin üniversitelerde benimsenmesi.

1.1. Üniversite-Sanayi İşbirliği ve Ar-Ge Faaliyetleri

1980'li yıllarla birlikte üniversite, Özuğurlu'ya (1999: 97) göre, "yenilik (innovation) sisteminin bir parçası olarak Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerine girmek ve küresel pazarda rekabet edebilecek 'insan sermayesini' yetiştirmek seçenekleriyle karşı karşıya bırakılmıştır." Artık üniversiteye biçilen misyon, teknoloji belirlenimli ekonomide, yeni sanayiler ile işbirliğidir.

"Bu bağlamda, "bana patronunu söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim" diyen Hüsamettin Arslan'ın (1999: 72) şu sözleri gelinen noktayı açıklamaktadır: "Modern dünyamızda bilimin patronu, devlet ve büyük şirketlerdir. Onlar, kendi amaçlarına ve hedeflerine ulaşmak amacıyla bilimsel kurumlara, bilimsel araştırmalara yön verirler. Bilim lüks bir faaliyettir, para demektir ve patron önemlidir. Yoksulların ve güçsüzlerin/iktidar sahibi olmayanların bilim yapmaya hakları yoktur..."

Hasan Ünal Nalbantoğlu (1994: 447) ise, "akademik yaşamın iç örgütlenmesinin, ulus devletin belirlediği önceliklere ve 'pazarın arz-talep dengesine kayıtsız kalamayacağı" irdelemesinde bulunmaktadır. Çünkü, pazarın gizli diktatörlüğü saklı kalmak kaydıyla, siyasi bunalım dönemlerinde totaliter tavır sergileyen rejimlerin tek bir çatı altında denetlemeye geçtikleri üniversite eğitim kurumlarının bu tür eğilimlere karşı direneceğini; beraberinde özgürce düşünen insan yetiştiren "üniversitas" modelini sonuna değin sürdüreceğini düşünmek yanıltıcı olacaktır (1994: 447-448).

Sermaye ile eğitim arasında son zamanlarda açığa çıkan önemli ilişki biçimlerinden biri de, teknoloji donanımlı üniversitelerin proje bazında, özellikle üniversite döner sermayeleri çerçevesinde, sanayi için Ar-Ge faaliyetleri üretmesidir. Özellikle fen/mühendislik bilimlerinde gözlemlenen bu yöndeki olgu, üniversitelerin ticarileşmesine yol açmaktadır. Üniversitelerin piyasa süreci ile bütünleşmeleri, özellikle sanayi ile bütünleşmelerinde belirleyici olan değişim, üniversite içinde şirketleşmenin gündeme gelmesidir (Ercan, 1999: 87-88).

Üniversite sanayi işbirliğinin (ÜSİ) üniversite ve sanayici için bir tercih değil, ancak yaşamsal bir zorunluluk olduğu söylenmektedir. Bilimin teknoloji içeriği, teknolojinin de bilim içeriği güçlenmiştir. Karşılıklı bağımlı hale gelen bilim ve teknoloji, bu işbirliğinin "nesnel" gerekçesi olarak gösterilmektedir. İkinci olarak, ÜSİ'nin merkezinde yer alan Ar-Ge faaliyetleri, hem rekabet üstünlüğünün elde edilmesinde hem de kârın gerçekleşmesinde zorunludur. Ar-Ge faaliyetleri, uzun süreyi, maliyeti ve riski (kârlılığın belirsizliği) içerdiği için, mutlaka üniversite bünyesinde ve öncülüğünde yapılmalı, sanayiciye üniversite güvencesi verilmelidir (Özuğurlu, 1999: 100-101).

Böylece giderek daha fazla sanayinin kontrolüne giren üniversiteler artık, araştırmalarını sanayinin ihtiyaçlarına göre belirleyeceklerdir. Bunun dışındaki araştırmaları yürütecek mali

kaynaklar ise kısıtlanmış olduğundan, bilimsel araştırmaların yalnızca uygulamaya yönelik olanları çalışmalarını sürdürülebilir. ³ Diğer yandan, üniversiteler sanayi ile işbirliği sayesinde mali kaynaklarını çoğaltan pozitif ve uygulamalı bilimlere, sosyal ve beşeri bilimlere kıyasla daha bir önem atfetmekte ve zamanla "para kazan(a)mayan" bu bölümler yaşamlarını sürdürebilme kavgası verir duruma gelmektedirler (Demirer, Duran ve Orhangazi, 2000: 46). 2000 yılına dair bu tespit, bugün itibarıyla de anlamını korumakta; üniversiter eğitimde üniversite-sermaye ilişkilerine yanıt vermeyen ve özellikle sosyal bilimler alanında etkinlik gösteren disiplin ve bölümlerin varlığı üniversitelerde tartışılmaya açılmıştır.

Kuşkusuz sözü edilen bu gelişme, son dönemlerde sosyal bilimlere de sanayi ile işbirliği yönünde ortak projeler yürütme ve sanayinin beklentilerine entegre olma yönünde doğrudan olmasa da bir refleks ya da zorunluluk ile karşı karşıya bırakmıştır denilebilir. ⁴ Eşdeyişle, pozitif bilimlerin alanındaki bu gelişmenin son dönemlerde sosyal bilimlerin alanını da etkilediğinden söz edilebilir. Bununla birlikte, sosyal bilimlerin alanında kimi disiplinlerden (felsefe, sosyoloji, antropoloji vb.) mezun olanların iş bulamamaları ya da bu bölümlerin üniversite döner sermayesine para kazandırmıyormuş gibi gerekçeleriyle zaman zaman kapatılmaları yönündeki tartışmaların da gündeme geldiğinden söz edebiliriz (Demirer, Duran ve Orhangazi, 2000). Sözü edilen bu durum, Batı coğrafyası ve özellikle ABD için bir tespit olarak ifade edilebilir. Benzer gelişmenin, Türkiye'yi de etkilediğinden/etkileyeceğinden söz edilebilir. Batı ile uluslararası sözleşmelere imza atan bir ülke, küresel anlamda bu gelişmelerden etkilenecektir. Bu anlamda, sözü edilen eğilimin Türkiye'deki vakıf/ticari üniversitelerinin öncülüğünde, kamu üniversiteleri tarafından da içselleştirilmeye başlandığından söz edilebilir.

1.2. Eğitime Yönelik Kamusal Harcamaların Kısıtlanması ve Ticari Üniversiteler

Eğitime yönelik kamu harcamalarındaki kısıtlamalar, beraberinde iki farklı olguyu gündeme getirmiştir. Bunlardan ilki, eğitimde kalitenin düşmesidir. İkincisi ise, toplumsal iktidar ilişkilerinde egemenliği elinde tutmak isteyen ve bu isteği ekonomik donanımına yerine getiren bazı toplumsal kesimlerin, kendileri için daha kaliteli eğitim olanaklarını sağlayacak okulları açmasıdır. Sonuçta, geleceğe ilişkin bir yatırım olarak tanımlanan eğitim, ancak bu yatırımı yapabilenlerin geleceğini satın almalarına yol açan, eşitsiz ve eşitsiz olduğu kadar da adaletsiz bir mekanizmaya dönüşmüştür (Ercan, 1999: 74-75).

1980'ler sonrası ekonomi politik atmosfere koşut olarak, pragmatik/seçkinci/akılcı yaklaşımın egemen değer olarak kabulü ve bunun en belirgin tezahürü olarak da, devlet üniversitelerinde bile iyi/kötü ya da birinci sınıf/ikinci sınıf ayrımının yerleştirilmesi, kurulan vakıf üniversiteleri (aşlında ticari üniversiteler⁵) aracılığıyla bu ayrımın devlet üniversitesi/özel üniversite⁶ karşılığında pekiştirilmesi ve bir anlamda bu "farkın" devlet denetimi dışında bırakılmasıdır (Nalçaoğlu, 1999: 85).

Türkiye'de üniversitelerin kurulmasına ilişkin karar, siyasal iktidar(lar) tarafından alınmaktadır. Dolayısıyla, hiçbir altyapısı olmayan çevre/taşra üniversitelerinin sayısı her geçen gün

3 Nalbantoğlu, bu durumu önemli felsefecilere (Kant, Heidegger, Derrida) dayanarak açıklamaktadır. Metalaşan dünyayla kolayca bütünleşen 'hukuk' ve 'tip' alanlarının yanı sıra, 'uygulamalı' bilim alanlarının akademik hiyerarşide yükselişe geçmesi karşısında; 'felsefe'nin gerileyişinin nedenleri deneysel olarak irdelenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Nalbantoğlu, 1994: 437-453).

4 Üniversite sanayi işbirliği, daha çok fen ve sağlık bilimleri alanında üniversitelere yüklenen sosyal bir misyon olarak gelişirken; zaman içinde sosyal ve insan bilimlerinin de bu gelişmenin dışında kalamadığı/kalamayacağı ileri sürülebilir.

5 Buradaki ticari üniversite vurgusu, çalışmanın yazarına aittir.

6 Konumlanış itibarıyla devlet üniversitelerinin kamu, vakıf üniversitelerinin ise ticari üniversiteler olarak tanımlanması uygun görülmüştür. Çünkü, ticari üniversitelerin vakıf olarak nitelendirilmesinin arkaplanında, farkında olmadan egemen ideolojinin yeniden üretimine ilişkin bir tavır içselleştirildiği düşünülmektedir.

artmaktadır.⁷ Yeni sağ politikalar sonucunda, özelleştirmeye yönelik son derece seçkin ve dışlayıcı eğitim yapısı içerisinde, üniversite eğitimi alamayan kesimlere bu hizmetin götürülmesini olumlu karşılamakla birlikte; bunu yaparken çok önemli iki unsur olan altyapı ve yetişmiş akademik kadro sorununu çözmeden üniversite sayılarının çoğaltılması uygulamada olumsuz bir tabloya yol açmaktadır.

Bilinçli bir politika olarak kamu harcamalarının kısıldığı bir dönemde, hiçbir altyapısı olmayan kamu üniversitelerinin açılması, gerek bu donanımsız üniversitelere giden öğrencilerin olumsuz etkilenmesine gerekse bu üniversitelerde istihdam edilen öğretim elemanlarının, kendilerini geliştirme/eğitme olanaklarının sınırlılıkları, toplumsal anlamda büyük kayıplara neden olmaktadır (Ercan, 1999: 82-83).

1990'lı yıllarda, ticari üniversitelerin kuruluş sayısında büyük artışlar olmuştur. Hiçbir denetimin olmadığı bu ticari okulları, üniversite sınavında gerekli başarıyı gösteremeyen, ancak ticari üniversitenin belirlediği eğitim fiyatlarını ödemede başarılı olan öğrenciler tercih etmeye başlamıştır. Ticari üniversitelerin, sadece ekonomik durumu iyi olanlara diploma ile birlikte öğrenciyeye daha iyi bir geleceği pazarlaması, adalet ve eşitliğin, sadece günümüzde değil gelecekte de ortadan kalkmasına neden olacak bir durumu doğurmuştur.

Kamu üniversitelerinin vakıf üniversiteleri aracılığıyla zayıflatıldığını, yüksek öğretimin böylece özel/ticari sektörün eline bırakıldığını belirten Çetin Yetkin ve Ümit Atabek (15.09.2006: 2), vakıf/ticari üniversitelere ilişkin şu vurgularda bulunmaktadır:

"Vakıf üniversiteleri, sermaye çevrelerinin üniversiteleridir. Bu üniversiteler aracılığıyla ve sayılarının artmasına koşut olarak, sermaye çevreleri devlet üniversitelerini de denetim ve yönetimleri altına almak sürecine girmiştir. Vakıf üniversitelerinde bilimsel özgürlük yoktur ya da vakıf başkanının gönlüne göredir... Vakıf üniversiteleri kazanç amacına yöneliktirler. Kimi işadamlarının salt bilim aşkıyla üniversite kurduklarını sanmak safdilliktir...Anayasanın 130/3. maddesi, 'üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılması'nı öngörmesine karşın, vakıf üniversitelerinin yalnızca üç büyük kentte⁸ toplanmış olması, amaçlarının bilim açısından çok, kazanç sağlamaya elverişli ortama seçmekte olduklarının bir başka kanıtıdır. En önemlisi ise, vakıf üniversiteleri, yüksek öğrenim görmekte hak eşitliğini ortadan kaldırmakta, yalnızca mali durumu iyi olanlara, belirtilen nitelikte de olsa, üniversitede okumak hakkını tanımaktadırlar" (Yetkin ve Atabek, 15.09.2006: 2).

Neo-liberal düşüncülere⁹ göre, eğer eğitim, birey için daha sonra kazanılacak ek kazanç anlamına geliyorsa, bu kazancın maliyetinin karşılanması gerekmektedir. Yapısal uyum politikaları sonucunda gelinecek nokta itibarıyla eğitim, ekonomik değişkenler içinde tanımlandığı ölçüde bir hak olmaktan

7 On beş yeni üniversitenin kurulmasına ilişkin kanunun 1. maddesi, Cumhurbaşkanı Necdet Sezer tarafından 2006 yılının başlarında veto edilmesine (eşdeyişle, Cumhurbaşkanı'nın bu yeni üniversitelerin rektörlerini Yüksek Öğretim Kurulu'nun atamasını istemesine) rağmen, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti yaklaşan genel seçimler öncesinde, siyasal rant elde etme amacıyla çevredeki bu üniversitelerin kurulmasında başarılı oynamıştır. Bugün itibarıyla, gerekli altyapı ve yetişmiş öğretim kadrosunun eksikliğine rağmen Türkiye'nin her ilinde bir üniversite kurulması projesi AKP hükümeti tarafından hayata geçirilmiştir.

8 "Türkiye'de 1984 yılından itibaren kurulan vakıf üniversitelerinin yarıdan fazlası İstanbul'dadır. Kalanlar ise, Ankara ve İzmir'dedir" (Yetkin ve Atabek, 15.09.2006: 2). Bununla birlikte, Türkiye'de merkezin yanı sıra, çevre olarak tanımlanan birçok Anadolu kentinde de vakıf/ticari üniversiteler(i) açılmış ve halen açılmaktadır.

9 Bu konuda neo-liberal düşüncülerini çok net bir şekilde dile getiren Coşkun Can Aktan'a göre, "Her alanda olduğu gibi, eğitimde de rekabetçi bir piyasa oluşturulması kaçınılmazdır. Eğitimin, artık bir özel mal olduğu, piyasada alınıp satılabilecek bir tür mal olduğu kabul edilmelidir" (Aktaran Ercan, 1999: 65). Burada, devletin eğitim hizmetinden hızla vazgeçmesi, daha da önemlisi eğitim hizmetlerinin piyasa koşullarında arz ve talebi için gerekli çerçeveyi oluşturması önerilmektedir. Böylece genel olarak yaratılan toplumsal zenginliğin paylaşımının, artarak eşitsizleştiği bu toplumsal yeniden yapılanmada, eğitim hakkının kullanılmasında daha da eşitsiz bir özellik kazanmıştır. Kullanıcı ücretleri (harçlar) ve diğer eğitime ilişkin harcamaların özelleştirilmesi, eğitimin maliyetini artırdığı ölçüde, eğitim talebini olumsuz yönde etkilemiştir (Ercan, 1999: 65-66).

çıkarılmış ve “eğitimde fırsat eşitliği” ilkesi göz ardı edilmiştir. Bir anlamda, sözü edilen “eğitimin metalaşması” sürecini Türkiye’de, doğrudan devletin kendisi başlatmıştır denilebilir. Dolayısıyla, yakın bir gelecekte kamu üniversitelerinin de, diğer kuruluşlar gibi özelleştirilmesi sürpriz bir gelişme olmayacaktır.

1.3. Üniversitelerde Toplam Kalite Yönetimi: “Öğrenci Asla Müşteri, Öğretim Elemanı da Tedarikçi Olmamalıdır..!”

Geleneksel üniversitenin ölümü, bir maddi sonlanmadan çok, bir topyekün çözülme olarak algılanmalıdır. Somut olarak ortada yok olan değil, dönüşen ve hızla evrilmekte olan bir kurum bulunmaktadır. Küreselleşmeye paralel olarak dönüşen üniversite kurumunun, onun klasik temellerinden kopuşunun meşruiyet temeli, üniversite kataloglarına ve şık panellere son yıllarda giren bir seçkinlik, kalite ve üstünlük söylemi. Buna göre, üniversite kendisini artık bilim, insan vb. bağlamlar yerine, hikmeti kendinden menkul bir seçkinlik/üstünlük ile ölçmeye başlamaktadır (Readings, 1998).

Örneğin bir ticari üniversite, “yüksek kaliteli bir eğitim ortamı”nı “yaşamla içiçe” öğretim anlayışıyla somutlaştırırken; bir diğeri, kendisini “uluslararası standartlarda, Türkiye’nin dünyaya açılan penceresi olan çok kültürlü bir topluluk” olarak tanımlamakta ve “insan mutluluğu için”, “yaşam için”, “uluslararası eğitim” verme vizyon ve misyonunu ortaya koymaktadır (Nalçaoğlu, 1999). Tabii tam da bu noktada akla gelen soru, bu hizmetin bedelinin yıllık kaç dolara/euroya mal olduğu ve bundan Türkiye’deki hangi mutlu azınlığın yararlandığı olmaktadır. Kaldı ki, diğer toplumsal sınıfların başarılı gençlerinin karşılıksız burs aracılığıyla bu üniversitelerde okumasına olanak sağlayan devletin yaptığı düzenlemeye, ticari üniversitelerin itiraz seslerini yükselttikleri de bir başka gerçekliktir (Yetkin ve Atabek, 15.09. 2006: 2).

Egemen söylemin/iktidarın üniversite eğitimdeki iyileştirme taleplerine verdiği yanıt şöyledir: “İyi olmak için pazarda rekabete girin, yani ‘dışarıya iş yapın’ ve elde edeceğiniz gelirle istediğiniz iyileştirmeyi gerçekleştirin.” Üniversite sistemine toplam kalite yönetimi¹⁰ (TKY) felsefesinin dışarıdan bu şekilde girdiğini ve kamu üniversitelerinin idareci kadrolarının önceliği haline gelerek içselleştirildiğinden söz etmek mümkündür. TKY yaklaşımının en önemli unsuru, “müşteri memnuniyeti”dir. Kalite kavramı, rekabetçi kapitalizmin bir ürünü olduğundan, bu kavramın pazarda ne kadar uyumlu olduğunu gözlemek mümkündür. Kalite standartları, farklı alım gücündeki tüketici/müşteri kitlesinin tümüne hitap eden bir hiyerarşi yaratmaktadır (Nalçaoğlu, 1999: 89).

Burada aslında, eğitimin nasıl pazarda alınıp satılan bir metaya dönüştürüldüğü ve bunun da serbest pazar ekonomisinin mantığına uygun olduğu yönünde dolaylı bir iç meşrulaştırmanın gerçekleştirildiğine vurgu yapmak gerekmektedir. Bu anlamda, “Üniversite bir fabrika, öğrenciler girdi, öğretim elemanları da tedarikçi” değildir ve olmamalıdır. Kuşkusuz bu vurgu noktasının arkaplanında, kesinlikle üniversite eğitimin kalitesinin yükseltilmesi konusunda bir karşı duruş sergilendiği anlaşılmamalıdır. Ancak, bu kalite yükseltimi, piyasa açılımları bağlamında ve onun dayattığı koşullar çerçevesinde değil; idari, mali ve yönetsel özerklik bağlamında üniversitenin kendi öz dinamikleri ve rızası sonucunda ortaya konmalıdır. Ayrıca, temel öncelik kesinlikle piyasacı kâr etme anlayışı olmamalıdır. Aksine, kalite planlamasının merkezi unsurunu, eğitim-öğretim faaliyetleri, bilimsel bilgi ve toplumsal faydayı önceleyen araştırmalar oluşturmalarıdır.

Ne var ki bugün gelinen nokta itibariyle, Türkiye’de üniversitelerin işlevi ana hatlarıyla üç alanda belirginleşmektedir: (1) Egemen ideolojinin çeşitli “bilimsel” kılıflar altında yeniden üretilmesi, (2)

¹⁰ Toplam kalite yönetimi (TKY), son yıllarda sıkça gündeme gelen bir kavramdır. TKY, müşteri tatminine odaklanan ve kaliteyi “kusur barındırmama” olarak algılayan bir örgüt felsefesidir. TKY, “en iyi ürün ve hizmetleri üretmek için şirketin işleyişindeki her unsurun sürekli olarak geliştirilmesi sürecine yönelik stratejik yaklaşım” (Hand, 1992: 26) ya da “müşterinin ihtiyaçlarını karşılamaya ve tüm örgütsel süreçleri geliştirmeye odaklanmış” (Kennedy, 1991: 39) yönetim biçimi olarak tanımlanmaktadır.

İş dünyası için gerekli nitelikli işgücünün yetiştirilmesi ve bunun yanında gerekli altyapı, teknoloji, yeni ürün araştırmalarının yapılması, (3) Üniversitenin bizatihi kendisinin bir ticari işletme haline dönüşmesi (Demir, Duran ve Orhangazi, 2000: 31).

2. Medya-Sermaye Etkileşimi Çerçevesinde İletişim Eğitimi ve Kitle İletişimi Alanında Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de üniversitelerin piyasa mekanizması çerçevesinde firmalaşma eğilimlerine paralel olarak, kamu üniversiteleri bünyesindeki iletişim fakülteleri de kendilerini bu etki alanının dışında konumlandıramamıştır.

Türkiye’de medya sektörüne vasıflı işgücü yetiştiren bir eğitim kurumu olarak görülen iletişim fakülteleri, 1990’lı yıllardan itibaren sermaye sahipleri açısından belli bir önem taşımıştır. Sözü edilen yıllar, medyada devlet tekelinin yerini özel tekelere bıraktığı bir dönemdir (Söylemez’den aktaran Adaklı, 2001). Özel tekelin medya sektöründe başat hale gelmesi iletişim fakülteleri mezunlarının aleyhine olmuştur. Ucuz işgücü olarak kullanılma, güvencesiz çalıştırılma ve işsizlik iletişim fakültelerinden mezun olanları bekleyen sorunların başındadır. Tamamıyla kâr etme amacına odaklı ticari kurumlar olarak medya, bilgi birikimine sahip iletişimcileri işe almaktansa, teknik bilgiye hâkim olan ve birçok alanda çalışabilecek kişileri işe almayı tercih etmektedir. Sermaye artık, bilgiye değil, beceri/donanıma gereksinim duymaktadır. Bu anlamda iletişim alanı düşünüldüğünde ise, medya sektörünün gereksiniminin sosyoloji, psikoloji, antropoloji, dilbilim, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, iktisat vb. disiplinlere ait bilgilerle donanmış olan işgücünü değil, teknik bilgi ve beceriye sahip olan işgücü olduğu gözlemlenmektedir (Emre ve Çakar, 2006).

Bunun yanı sıra, medya sektörünün “iş güvencesi” açısından Türkiye’de en kötü durumdaki üç iş alanından biri olması dahi, iletişim fakültelerinin sayısal artışını engelleyememiştir.¹¹ Medya sektöründe anlık krizler sonucu gerçekleşen bireysel ve kitlesel işten çıkarmalar, belli bir bölümünün asgari ücret karşılığında istihdam edilmeleri, kadroya geçirilerek maaşları yükselen iletişim mezunlarının bile her an işten çıkarılma kaygısını taşımaları medya ortamının varolan tek taraflı egemenliğini ve tekelci yapısını ortaya koyma açısından önemlidir.

Tüm bu olumsuz tabloya rağmen, iletişim fakültelerinin sayısındaki artışı üç nedene bağlayabiliriz: (1) Bu fakültelerin popüler özellikler taşımasından dolayı, bağlı oldukları üniversitelerin dışarıya açılan pencerelerini oluşturmaları, (2) 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kanununda yapılan düzenlemeyle, bünyelerinde iletişim fakülteleri bulunduran üniversitelere yerel/bölgesel çapta radyo ve televizyon yayın yapma imkânının tanınması sonucunda, üniversitelerin sanayi ile işbirliğine geçmesi yönünde iletişim fakültelerinin halkla ilişkiler faaliyetlerini yürütecek kanallar olarak algılanması, (3) Üniversite kapılarında her geçen yıl sayıları artan ve üniversiteye yerleştirilmeleri gereken öğrencilerin talebini karşılamak üzere yeni üniversitelerin ve bu üniversitelere bağlı iletişim fakültelerinin açılması ve mevcut öğrenci kontenjanlarının artırılması. Görüldüğü üzere yeni iletişim fakültelerinin açılmalarının arkaplanında, popülist bir tavır ve piyasa merkezli bir anlayış yatmaktadır. Bu anlamda, iletişim fakülteleri gerek kamu gerekse ticari üniversitelerin vazgeçilmezleri arasına girmiştir.

Uzun bir süre yüksek okul statüsünde faaliyetlerini sürdüren okulların, 1992 yılında fakülteleşme aşamasında¹² sayıları sadece yedi iken (Ankara, Gazi, Anadolu, İstanbul, Marmara, Ege ve

11 Türkiye’de Şubat 2001 ekonomik krizinin sonrasında, pek çok işçi, memur ve esnafın yanı sıra, medya sektöründe 5 bine yakın insan işini kaybetmiştir. 2001 yılı içerisinde DISK tarafından yayımlanan rapor, iş güvencesi açısından madencilik ve tekstilden sonra, en kötü durumdaki üçüncü sektörün medya olduğuna işaret etmektedir (Tılıç, 2001: 147).

12 1992 yılında fakülteleşen Basın Yayın Yüksek Okulları’na bağlı Radyo Televizyon ve Sinema, Gazetecilik, Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümleri korunmuş ve halen iletişim fakülteleri çatısı altında bu bölümler eğitim faaliyetlerini sürdürmektedir.

Selçuk üniversitelerinde); bugün itibarıyla Türkiye ve KKTC'deki ticari üniversitelerdeki iletişim fakültelerini de hesaba kattığımızda, bu sayının elliye yaklaştığını söyleyebiliriz.

Tarihsel olarak gazetecilik enstitülerinden iletişim fakültelerine giden süreçte, asıl amaç sektörün gereksinimlerini gözetmek ve taleplere yanıt vermeye çalışmak olmuştur. 1950 yılında, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü kurulmuştur (Tokgöz, 2003: 14-15).

Bununla birlikte, özellikle 1960'lı yıllarda açılan bazı özel gazetecilik okullarından da söz etmek gerekir. 1966'da "İstanbul Özel Gazetecilik Yüksek Okulu", 1963'de eğitimine son veren Özel Gazetecilik Okulu'nun devamı olarak açılmıştır.¹³ 1967'de Ankara'da Ekonomik ve Sosyal Faaliyetler Ticaret ve Sanayi Şirketi tarafından "Başkent Özel Gazetecilik Yüksek Okulu", 1968'de İzmir'de Mithatpaşa Özel Eğitim Kurumları İşletmeciliği tarafından "İzmir Karataş Özel Gazetecilik Yüksek Okulu" eğitime başlamıştır (Tokgöz, 2003: 16-17). Kurulan bu özel gazetecilik yüksek okulları, 1971'de ilgili yasa ile devleştirildiler. İktisadi Ticari İlimler Akademileri'ne bağlanan özel gazetecilik yüksek okulları, 1982 yılında 2547 sayılı yasa ile Yüksek Öğretim Kurulu'nun kurulmasıyla düzenlenen Ege, Gazi ve Marmara Üniversiteleri, Basın ve Yayın Yüksek Okulları'nı 1992 yılında İletişim Fakülteleri'ne dönüştürdüler (Altun, 1995: 111).

Öte yandan, üniversite, Gazeteciler Cemiyeti ve UNESCO'nun ortaklaşa çabalarının bir sonucu olarak 1965 yılında ise, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı Basın Yayın Yüksek Okulu eğitim faaliyetlerine başlamıştır. UNESCO'nun bu çabalara dahil olmasının temel nedeni, çevre ülkelerde modernleşme/kalkınma sürecini geliştiren etkinlikleri destekleme arzudur (Mutlu, 2000: 242).

İletişim eğitimi alanına ticari üniversitelerin katılımıyla, kamu üniversitelerinden emekli olarak ya da transfer olarak ticari üniversitelere geçen öğretim üyeleri, sözü edilen kurumlarda kendi ilgi alanları/uzmanlıkları paralelinde ve sektörün taleplerine yanıt verecek şekilde iletişim eğitimi programlarını şekillendirmişlerdir. 1980'lerle birlikte hayata geçirilen yeni sağ politikaların 1990'lardaki izdüşümleri iletişim eğitimi alanında da yansımalarını göstermiştir. Hem kendi uzmanlık alanlarını hem de medya sektörünün ve piyasanın önceliklerini/gereksinimlerini eğitim programlarına¹⁴ yansıtan bu başkalaşım eğilimleri, beraberinde sektörün ve uygulanan yeni sağ politikaların isteklerine yanıt verecek şekilde ders izlencelerinin şekillendirilmesine yönelik baskıda bulunmaktadır.

Kuşkusuz, pazar dinamiklerinin ve üniversiter bilimin açılımları birbirinden farklılık göstermektedir. Bu anlamda, farklı yaklaşım ve düşüncelerin özgürlükler bağlamında tartışılması önemlidir. Kuram ve uygulama ikilemi, bugün sosyal bilimlerde sıkça irdelenen konuların başında gelmektedir. Sonuca bağlanamamış bu tartışmanın önemli nedenlerinden biri uygulanan yeni sağ politikalara (uluslararası pazar dinamikleri); diğeri ise, pozitif ve uygulamalı bilimlere tanınan üstünlük/geçerlilik ve kaynak tahsisidir (Nalbantoğlu; 1994). Bu anlamda, çalışmada odaklanılan sorun itibarıyla, iletişim fakültelerindeki ders programlarının içeriği ve bu içeriği şekillendirerek dersliklere taşıyan öğretim elemanlarının ürettikleri bilimsel çalışmalarda da bir konumlanış farklılığından söz etmek mümkündür.

13 Türkiye'de ilk özel gazetecilik okulu, Müderris Fehmi Yahya tarafından 1948 yılında "İstanbul Özel Gazetecilik Okulu" ismiyle açılmıştır. Bu okul, üniversite düzeyinde eğitim vermemiş; ancak biri ortaokul üzerine üç yıllık, diğeri lise üzerine bir yıllık eğitim veren iki devreden oluşan bir programı yürütmüştür. Böylece, bu okulla gazetecilik ve matbaacılık işlerine ilişkin hazırlıklı eleman yetiştirilmesi amaçlanmıştır (İnuşur, 1999: 155-157).

14 Kamu ve ticari üniversitelere bağlı iletişim fakültelerindeki bölümlerin ders programlarında benzeşmeler gözlemlense de, her bir kurumun benimsediği tavır ve yetişmiş eğitim kadrosunun yönelimleri doğrultusunda, kendilerine özgü eğitim programlarını yürüttükleri söylenebilir. Bu konuda, kamu ve ticari üniversitelerdeki Gazetecilik Bölümleri'nin ders programlarının karşılaştırmalı analizi için bakınız (Dağtaş, 2003).

İletişim fakülteleri, tarihsel olarak 1950 yılına gidilirse, gazetecilik okullarının kuruluşunda etkili olan medya sektöründen gelen baskıyı, bugün de üzerinde hissetmektedir. Dolayısıyla, iletişim eğitimine yönelik kuramsal ve uygulamalı dersler arasındaki dengeyi nasıl kurulacağı, sonuçlanmayacak bir tartışma olarak devam edecek gibi gözükmektedir. Eşdeyişle, öğretim elemanlarının dünyaya nasıl ve nereden baktıkları ile yakından ilişkili olan bu durum, iletişim eğitimi üzerindeki bu tartışmanın süreceğine işaret etmektedir. “Kuramsal dersler azalsın, seçicilik olsun (‘Hatta kuramsal dersler olmasa, ders programı ne kaybeder? Kuramsal derslere gerek yok, programdan kaldırılınsın...!’ türünden inşa edilen söylemler eşliğinde) ve ders programları kesinlikle piyasanın istekleri doğrultusunda oluşturulsun” diyenler olduğu gibi; “iletişim fakültelerinin işlevinin sektöre montaj hattında çalışacak ara eleman yetiştirmek olmadığını” savunan akademisyenler de bulunmaktadır (Özbek, 1992; İnal, 1996).¹⁵

İletişim eğitimini üstlenen fakülteler, meslek eğitimi mi yoksa akademik eğitim mi vermelidirler? Teknik eğitimin gerekli araç ve gereçleri olmadan (özellikle geceden sabaha hazırlıksız kurulan iletişim fakülteleri), meslek eğitimi verilebilir mi? Ayrıca bu gerekli mi? Gazete, radyo, televizyon, internet gibi teknolojik iletişim araçları esasına göre örgütlenmiş bir okul, meslek okulu olmaktan kurtulabilir mi? Dolayısıyla bu okullarda iletişim eğitimi nasıl yapılmalı ve nasıl bir öğrenci formasyonu amaçlanmalı? (Mutlu, 1992: 139-140; Özbek, 1992: 308). Eğer amaç, salt piyasanın gereklerini göz önünde bulundurarak yapılacak bir iletişim eğitimi ise, o zaman bu fakültelerin radikal bir şekilde yeniden meslek yüksek okullarına dönüştürülmesi daha anlamlı olacaktır.

Yukarıda değinilen sorularla dile getirilen kaygılar, yüksek öğrenimin esaslarıyla ilgilidir ve aslında sorgulanan üniversite eğitiminin kendisi ve hedefleridir. Öğrencilerin bile, “bu bilgiler bana yaşamda nasıl yararlı olacak” diye sorduklarında, yaşam derken dar anlamda meslek gereklerini kast ederek katıldıkları bu kaygılar, içinde yaşadığımız dönemin daha geniş bir problemine işaret etmektedir (Özbek, 1992: 309).

İletişim öğrencilerinin mezuniyetleri sonrası teknelci medya ortamında nasıl istihdam olacakları sorununu yaşamaları bir tarafa, büyük bölümü eğitimleri süresince (belki de konjonktürel olarak) dersliklerde aldıkları kuramsal dersleri somut olarak hayatta nasıl paraya tahvil edebileceklerini düşünmektedirler. Bu yüzden olsa gerek ki, çoklu iktidar yapılanmalarını sorgulayan, medya ortamını eleştiren kuramsal altyapı derslerine yönelik belli bir kayıtsızlık içerisinde oldukları gözlemlenmektedir.¹⁶

Aslında, çalışmanın ilk bölümünde vurgulanan şirketleşen/girişimci üniversite üzerinde yürütülen tartışmalar, iletişim eğitimi ve çalışmaları alanında da “iktidarı” kavramsallaştırma ve eleştirel aklı önceleme açısından yaşanmaktadır. Burada gösterilecek tavır, profesyonel dünyanın kurallarını bilmek ve ona hizmet edecek olan insan profilini yetiştirmek mi olmalıdır? Yoksa, egemen iktidarın kendisini yeniden üretmesine katkıda bulunan kapitalist medya ortamının kurallarını bilen ve onu sorgulayan, eleştiren insanların yetiştirilmesi mi olmalıdır? Kısacası, burada üzerinde anlaşılabilen nokta, piyasacı değerleri üreten teknelci medyanın isteklerinin koşulsuz benimsenmesi ve bu hegemonyanın bizzat iletişim alanındaki kimi akademisyenler tarafından yaygın bir şekilde içselleştirilmeye başlanmasıdır. Ayrıca, bu durumun, dünyaya aynı şekilde bakıp yorumlamayan diğer bilim insanları üzerinde de dolaylı bir baskı aracı konumuna dönüşmesidir. Bu anlamda, iletişim ders izlencelerinden kredili sistem çerçevesinde adım adım kuramsal içerikli dersler seçiciliğe kaydırılırken; uygulamaya yönelik derslerin sayısında da niceliksel bir artışın yaşandığı gözlemlenmektedir. Kamusal (merkez ve çevre) ve ticari üniversitelerdeki iletişim fakültelerindeki gazetecilik bölümlerinin ders programları göz önünde bulundurularak yapılan

15 Bu durum saptaması, araştırmacının on yılı aşkın süredir iletişim fakültelerini gözlemlemesi, üç ayrı iletişim fakültesini yakından tanınması ve diğer akademisyenlerle yaptığı kamusal tartışma ve değerlendirmeler sonucunda şekillenmiştir.

16 Bu saptamayı destekler nitelikte, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü öğrencilerinin gazetecilik eğitiminden neler beklediklerini irdeleyen ayrıntılı bir çalışma için bkz. (Terkan ve Balcı, 2007).

bir araştırmada, uygulamaya yönelik derslerin, iletişim kuram ve kavramlarına yönelik derslere kıyasla sayı ve kredi oranları açısından nicel olarak artış gösterdiği gözlemlenmiştir (Dağtaş, 2003). Gerek kamu (İstanbul, Ankara, Ege, Gazi, Anadolu, Selçuk ve Atatürk) gerekse ticari üniversitelerden (Yeditepe, Doğu Akdeniz) örnek olarak seçilen iletişim fakültelerindeki gazetecilik bölümlerinde uygulamaya yönelik derslerin toplam sayı/kredi oranlarının, iletişim kuram ve kavramları ile farklı sosyal bilim dallarıyla gerçekleştirilen disiplinlerarasılığa yönelik derslerden nicel olarak daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.¹⁷ Oldukça yapay olarak nitelendirilebilecek kuram-uygulama ayırımının, ilerleyen yıllarda iletişim fakültelerinin ders programlarından kuramsal derslerin tamamıyla çıkarılmasına neden olabileceği de bir öngörü olarak ileri sürülebilir.

İçinde bulunduğumuz dönemde, medya kuruluşlarının üst yöneticileri (medya elitleri) kültürel sermayesi yüksek kişiler arasından seçilmektedir. Ne var ki, bu durum sektörün talepleriyle iletişim fakültelerinde verilen öğretim faaliyetleri arasında yaşanan uyumsuzluğu önleyememiştir. 1940'ların Sedat Simavi'si¹⁸ üniversiteyi gazetecilik eğitimi için zorlarken, 2001 yılında Simavi'nin kurduğu gazetenin genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök, "iletişim fakülteleri, medyaya düşman yetiştiriyor" demiştir.

Özkök'ün "düşman yetiştiriyorlar" sözü, sektörün iletişim fakültesi mezunlarından memnun olmadığını bir ifadesi ise, iletişim daha özeldir gazetecilik öğrencilerinin eğitimini gördükleri mesleğe sırtlarını çevirmeleri ve 2000'ler Türkiye'sinde medyanın yüzde 17'lik güvenilirlik oranıyla en az güvenilir kurumlar arasında sayılması da halkın mevcut medya pratiklerinden memnun olmadığını pek doğal bir ifadesi olarak yorumlanabilir (Tılıç, 2001: 101).

Akademisyenlik geçmişi olan ve iletişim bilimleri alanında Fransa'da doktorasını alan, doçentliğe kadar yükselen Ertuğrul Özkök'ün, Hürriyet gazetesi genel yayın yönetmenliğine yükseldiği 22 Nisan 1990 yılından bu yana göstermiş olduğu değişim, aslında, Türkiye'de yaşanan liberalleşme sürecinin bir insan özelinde somutlaşmış hali olarak değerlendirilebilir. Özkök, gazeteciliği, bir "sanayi" olarak tanımlamaktadır. Herhangi bir fabrikası ya da şirketi olmadığı halde TÜSİAD üyesi olan Özkök'ün¹⁹ bu anlayışı benimsemiş olmasında aslında herhangi bir gariplik yoktur. Çünkü bu bakış açısı, Özkök'ün kendisini "nereden ve nasıl" tanımladığıyla yakından ilişkilidir. Özkök'ün genel yayın yönetmeni olarak sergilediği performans dikkate alındığında, bir "iletişim bilimleri doçenti" olarak medya hakkında sahip olduğu akademik bilgi ve etik anlayışını uygulamaya geçir(e)mediğini ortaya koymaktadır. Tam da bu noktada, sahip olduğu toplumsal birikimi kamu yararına kullanmayı tercih etmeyen Özkök'ün fikirlerinde önemli değişimler yaşanmıştır denilebilir. Özkök'ün gazetecilik hayatı süresince kaleme aldığı köşe yazılarında, bu değişimin izleri gözlemlenmektedir.²⁰ Bu bağlamda, "iletişim fakültelerinin, medyaya düşman yetiştiriyor" tespitinin dünyaya nereden ve nasıl bakıldığıyla ilgili sarfedilmiş bir düşünce olduğunun ve bu söylemin ayrıca toplumsal ve tarihsel bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gerektiğinin altı

17 Bu konudaki nicel verilere ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz. (Dağtaş, 2003).

18 1947 yılında İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı'nı yürüten Sedat Simavi, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne bir mektup yazarak, üniversitede gazetecilik eğitimi yapmanın zorunlu hale geldiğini belirtir. Bu mektup, Türkiye'deki gazetecilik eğitimine duyulan gereksinimin bizzat sektörden geldiğinin en önemli kanıtıdır. Simavi'ye göre, gazetecilik eğitiminin ders programlarında hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik dersler bulunmalıydı (Gürkan ve İrvan, 2000: 354).

19 Halen Hürriyet gazetesi Genel Yayın Yönetmeni ve Doğan Holding İcra Kurulu Başkanı olan Ertuğrul Özkök, Hürriyet'in yanı sıra, Doğan Yayıncılık bünyesinde bulunan 25 dergi, 4 radyo istasyonu ve 2 internet şirketinin başında bulunmaktadır. TÜSİAD üyesi de olan Özkök, Türkiye'nin en güçlü otuz kişisi listesinde ön sıralarda yer almaktadır (Hürriyet İnsan Kaynakları İlaresi, 7 Ekim 2003).

20 Özkök'ün düşüncelerinde yaşanan bu kırılmaları, yayınladığı kitapların analizinden ve Hürriyet gazetesi genel yayın yönetmenliğine getirildiği 22 Mart 1990 yılından sonra gerçekleşen aktif politika dönemlerinde (1991, 1995, 1999 ve 2002 milletvekili genel seçimleri öncesi ile 28 Şubat süreci sonrasında) yazdığı köşe yazılarından yola çıkarak yapılan ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. (Dağtaş ve Yıldızgöçer, 2008: 213-267). Ayrıca, yakın zamanda Özkök ile yapılan derinlemesine görüşme için bkz. (Adaklı, 2006: 390-406).

çizilmesi gerekmektedir.

Kaldı ki, medya ortamındaki çapraz tekelleşme, bugün Türkiye’de yerel/bölgesel, alternatif ya da karşı/muhafazatçı medyanın gelişmesini engellerken, birden çok gazete ve en az bir televizyon kuruluşunu ellerinde bulunduran medya holdingleri, izleyici sayılarını arttırmak amacıyla daha nitelikli bir habercilik ve kamusal yayıncılık anlayışını benimsemek yerine, büyük paralarla transfer edilen “popüler” gazetecilerle ve promosyonlar aracılığıyla ticari yayınlarını sürdürmektedir.

Bu anlamda eğitim kurumlarından her yıl alana daha büyük sayıda sunulan işgücü, ücretlerin düşük tutulmasını, her an işten çıkarılma tehdidini genç iletişimcilerin kaderi haline getirmektedir. İletişim eğitimi alanında lise dengi teknik okulların ve özel kurs programlarının genişletilip yaygınlaştırılmasına yönelik anlayış ise, asgari ücretle çalışabilecek, biraz bilgili, biraz uzman ancak montaj hattındaki akışa daha az karşı çıkacak gençleri endüstrinin hizmetine sunarken, özgürleşimci, demokratik idealleri neredeyse bütünüyle göz ardı etmiş görülmektedir (İnal, 1996: 207; Tekinalp, 2000: 466).

Türkiye gerçekliklerine ilişkin vurgulanan bu noktalar, akademik nosyonu irdeleme, daha özelden üniversite-sanayi ilişkisini tartışma açısından konunun çok boyutlu olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü, birbirinden ayrı tutamayacağımız bu dinamikler o ülkedeki eğitim sisteminin kalitesini, akademik kadronun verimliliğini ve eğitime verilen önemi belirler.

Bilimsel bilginin sadece teknolojik gelişmenin kaynağı olarak değil, kültürün yaratıcı kaynaklarından biri olarak tasarlandığı modern projede, üniversite eğitiminin birincil amacı “eleştirel bilgi” geliştirmek olarak görülmekteydi. Üniversitelerin gelişiminin dar siyasal amaçlarla planlandığı, üniversite ve öğrenci sayılarıyla ölçüldüğü, sosyal bilimlerin budanmasıyla orantılı görüldüğü, “iş bitirici” olmayan üniversite mezunlarının işsizlikle ödüllendirildiği 1980’ler sonrası Türkiye’de; iletişim gibi genel eğilimi piyasanın ve “çağ atlama”nın gereklerine bağlanabilecek bir eğitim ile üniversite mantığının boşaltılması doğaldır. Küresel olarak yeni bilgi teknolojilerindeki gelişme ve Türkiye’de 1980’ler sonrası iletişim sektöründeki, sonradan ticari radyo ve televizyonların ortaya çıkmasıyla da desteklenen patlama, bu yönde piyasanın teknik personel ve meslek adamı taleplerini hızla arttırmış durumdadır (Özbek, 1992: 309).

Dolayısıyla, iletişim eğitimi üzerine düşünmeye, üniversite eğitiminin hedeflerine yönelik şu temel soruyla başlamak uygun görünmektedir. Üniversiteler içinde yer aldıkları toplumun yeniden üretiminde işlevsel olan, eşdeğerle piyasanın taleplerini karşılayan mesleki bilgi ve becerileri üretmek ve aktarmakla sınırlı kalabilir mi? Bu sorunun yanıtının olumsuz olduğu ve üniversite eğitiminin meslek eğitiminden öte hedeflere sahip olması, bunun da iletişim dahil her eğitim alanı açısından geçerli olması gerektiği açıktır.

Jürgen Habermas’a (1992: 1-4) dayanarak, üniversitelerin “...teknolojik kullanıma elverişli bilgi üretme ve aktarmanın ötesine uzanan, ...üç görevden hiçbir şartta” kaçınmayacağını söyleyebiliriz. Bunlar, (1) Yazılı olmayan mesleki standart erdemlerini geliştirmek, (2) Öğrencilerin ve genel kamunun kendini anlamasını da sağlayacak olan toplumun kültürel geleneğini aktarmak, yorumlamak ve geliştirmek, (3) Öğrencilerin politik aydınlanmasını sağlamak.

İletişim eğitimine doğrudan etkisi olan önemli unsurlardan biri de, bilim insanlarının alanlarında yaptıkları çalışmalarıdır. Çünkü alandaki araştırmaların eğilimi, bilim insanlarının yükselen piyasa değerlerinin ve devletin ideolojik aygıtlarının etki alanında/baskısında ne denli kaldığı ya da kalmadığıyla yakından ilişkilidir. Ancak, piyasa değerleri ve bu değerleri üreten ideolojik aygıtlarla aradaki mesafe korunduğu ölçüde üretilen bilgi, toplumsal iyiliğine ve dersliklerde öğrencilerin gelişimine katkıda bulunacaktır. Dolayısıyla burada önemli olan hiç kuşkusuz, iletişim alanındaki araştırmacıların kendilerini çevreleyen piyasa mekanizmasının ve devletin ideolojik aygıtlarının

olabildiğince dışına çıkararak üretimlerini gerçekleştirmeleridir.

Türkiye'de bugün itibarıyla, iletişim eğitimi veren kurumlardaki akademik kadrolar arasında, iletişimi bir disiplin olarak kabul edip/etmeme noktasında farklı argümanlar bulunmakta ve bu kimlik tartışması halen devam etmektedir. İletişimin bir uzmanlık dalı olarak sahip olduğu bölümlerin (Gazetecilik, Radyo Televizyon ve Sinema ve Halkla İlişkiler Tanıtım) yanı sıra, bir de alt anabilim dalları olarak ayrılması yönündeki eğilimlerin, iletişim alanında gerçekleştirilecek bütün araştırmalar (başta yüksek lisans ve doktora tezleri) üzerinde daraltıcı ve yoksunlaştırıcı bir etkiye bulunacağından söz edilebilir (İnal, 1996: 206).

Oysa ki, iletişimin, disiplinlerarası bir alan olarak kabul edilerek, sosyal ve insan bilimlerinden beslenmesi, bu alanda yapılacak araştırmalara önemli katkılar sağlayacaktır. Aralarına kalın duvarlar örülen disiplinler arasına köprüler kurulmaya çalışıldığı günümüzde, Türkiye'de bu alanda yapılacak bilimsel çalışmalar ve verilecek eğitim, disiplinlerarası bir bilgi akışını sağladığı ölçüde daha zenginleşecek ve kurumsallaşma yönünde yol alacaktır (İnal, 1996).

İletişim alanında yapılan bilimsel çalışmalar, dayanan epistemolojik ve metodolojik yaklaşımlar açısından iki ayrı paradigma başlığı altında değerlendirilmektedir. Liberal/ana akım ve eleştirel olarak nitelendirilen bu iki paradigmanın analiz nesnesini her ne kadar "medya" oluştursa da; medya ortamını sorunsallaştırma, algılama, değerlendirme/yorumlama ve ayrıca yoğunlaştıkları konular bakımından bu yaklaşımlar farklılaşmaktadır. Çünkü, bu yaklaşımların "kültür endüstrisini" nasıl analiz ettikleri konusunda, arkaplanlarındaki bilimsel bilgi birikimine ait referans noktaları belirleyici olmaktadır.

Türkiye'de iletişim üzerine yapılan araştırmaların kaynağını, evrensellik ve yerellik ekseninde gelişen iki boyut oluşturmaktadır. Evrensellikten kasıt, gelişmiş ve hatta kimilerine göre sanayi ötesi ya da post-modern dönemi yaşamakta olan coğrafyada sosyal bilimler ve insan bilimleri alanında gelişen epistemolojik ve metodolojik birikimin, Türkiye'deki çalışmalara çeviri yoluyla aktarılıp, yerel boyuttaki araştırmalara uyarlanması/yorumlanması anlamına gelmektedir. Bu anlamda, Batı'da üretilen bilgi birikiminin iktidarının, yapılan çalışmalar üzerinde belirleyici olduğu söylenebilir. Genel olarak, Türkiye'deki iletişim araştırmalarında, çeviri yoluyla aktarılan bilimsel bilginin, Türkiye'deki örnek olaylara uygulanmasıyla elde edilen bulgular değerlendirilerek bir sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bilginin evrensel kullanıma açık olduğu ve kültürler arası paylaşılması gerçekliği bir tarafa; yapılan araştırmaların büyük bölümünde, Batı'daki bilgi birikiminin iktidar/egemenlik kurduğundan söz etmek yanlış olmayacaktır.²¹ Burada kuşkusuz önemli olan Batı'da üretilen bilginin, Türkiye'deki bilimsel çalışmalara aktarılırken nasıl bir etkileşim/hesaplaşma içerisine girilerek yorumlandığıdır. Bu da, iletişim çalışmalarının yerel boyutuyla/özellikle ilişkili bir sorunsaldır. Çok kapsamlı bir çalışmayı gerektiren bu konu, aslında tüm sosyal bilimlerin yaşadığı bir sorun olarak nitelendirilebilir.

İletişim alanına yeniden dönersek, liberal paradigmaya bağlı olarak yürütülen çalışmaların kendi mantık dizgeleri içerisinde alana önemli katkılar sağladığı düşünülse de; dünyadaki ve Türkiye'deki medya ortamını toplumsal ve tarihsel açıdan değerlendirme konusunda her zaman için derinlikli analizler ortaya koyduğunu söyleyebilmek zordur. Bu çalışmalarda, varolan medya ortamını ve toplumsal sistemi sorunsallaştırma/sorgulama yönünde herhangi bir kaygıya rastlanılmamaktadır.²²

21 Dolayısıyla, yapılan bilimsel çalışmaların "kaynakça" kısmına bakılarak, araştırmacının Batı dünyasındaki gelişmelerden ne kadar haberdar olduğu üzerine bir ölçme değerlendirme yapılmaktadır. Bu durum, başta yüksek lisans ve doktora tezleri olmak üzere, yapılacak her türlü bilimsel yayında aranan bir önkoşul olarak araştırmacıların karşısına çıkmaktadır.

22 Özellikle reklam ve halkla ilişkiler alanında yürütülen bilimsel çalışmalarda genellemeye varmak mümkün olmasa da, büyük bölümünde bu eğilim hâkim durumdadır. Son yıllarda, reklam ya da reklamlarla bağlantılı olarak tüketim kültürü ve yaşam tarzları konusunda eleştirel çalışmaların artışı ise sevindirici bir gelişme olarak gözlemlenmektedir.

Engin Sarı ve Tuba Kanlı'nın (2005) ortaklaşa gerçekleştirdikleri araştırmada, Türkiye'de iletişim alanındaki doktora tezlerinde kullanılan yöntemlerde içerik çözümlerinin ağırlıklı olduğu belirtilirken, eleştirel çözümlerinin azlığına dikkat çekilmektedir. Üretim süreçlerine, kanala odaklanan çalışmalar, kuramsal incelemeler ve medya alanındaki etik ve mesleki sorunlar üzerine yapılmış doktora çalışması yok denecek kadar azdır. TÜBİTAK'ın üniversite-sanayi işbirliği projesinin bir parçası olarak hazırlanan raporda lisansüstü çalışmaların salt akademik derece amacına bağlı olmaktan çıkartılması, büyük ölçüde sanayi ile işbirliğinin gereksinimlerine yönlendirilmesi ve lisansüstü araştırma konularının sanayinin gündeminde bulunan konular arasından seçilmesi önerilmektedir (Özügür, 1998: 59).

İletişim çalışmalarında, özellikle 1990'lı yıllardan sonra, piyasa yönelimli bir damarın oluştuğu söylenebilir. Engin Sarı'nın (2005) iletişim fakültelerinde yayımlanan dergiler hakkındaki çalışması bu konuda fikir yürütebilmemize olanak sağlamaktadır. Sarı'nın çalışmasına göre ilk derginin yayımlanmaya başladığı tarihten 2005 yılına kadar yayımlanan makalelerin konuları en çok gazetecilik ve sinema alanlarında yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte, dikkat çekici olan 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren hakla ilişkiler ve reklam konularında yapılan çalışmaların sayısındaki hızlı artıştır.

Kuşkusuz bu sayısal artış, tek başına Türkiye'deki iletişim çalışmalarının temel eğilimi hakkında bir şey söyleyemez. Bunun için yayımlanan makalelerin niteliksel olarak da çözümlenmesine ihtiyaç vardır. İletişim alanında yapılan piyasa yönelimli çalışmalar yeni düşünce ve sorular üretmekten çok, piyasanın sorunlarına yanıt arar niteliktedir. Bu durum, bilimsel etkinliğin soru sormayan, düşündürmeyen, toplumsal yaşama katkı sağlamayan bir teknik etkinlik olarak gerçekleştirilmesine neden olmaktadır (Emre ve Çakar, 2006).

İletişim fakültelerine bağlı yukarıda sözü edilen üç ana bilim dalında liberal paradigma çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalarda (genellemeden olabildiğince kaçınılarak) kullanılan yöntemler, bir anlamda çalışmanın kendisine dönüşmektedir. Eşdeyişle, bilimsel araştırma için kullanılan araçlar, bilimsel etkinliğin yerini almaktadır. Örneğin, medya içerikleri üzerinde gerçekleştirilen içerik çözümlenmesi ya da izlerle üzerine yapılan bir anket çalışmasının niceliksel sonuçları, toplumsal ve tarihsel bağlamına oturtulmadan bilimsel çalışmanın kendisi gibi sunulma yoluna gidilmektedir. Bu da çoğu zaman, mekanik, indirgemeci, piyasa yönelimli ve toplumsal bağlamına oturtulmayan çalışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.²³

Eleştirel paradigma içerisinde kendilerini konumlandıran medyanın içerik, alımlama ve sahiplik/mülkiyet yapısı üzerinde yoğunlaşan çalışmalar ise, bütünlüklü bir analizi iletişim alanına taşıdıkları için ayrıksı durmaktadır. Eleştirel paradigmanın iletişim alanındaki araştırmalara zenginlik kazandıran bu yaklaşımları kendi aralarında eleştirel ekonomi politik, yapısalcı ve kültürel çalışmalar olarak farklılaşmaktadır. Sosyal ve insan bilimleri alanındaki diğer araştırmacıların da yararlandığı bu neo-Marksist yaklaşımlar, iktidar ve ideoloji kavramlarını dayandıkları kuramsal perspektifler neticesinde farklı şekillerde kavramsallaştırsalar da, medya çözümlerine ilişkin sergiledikleri eleştirel tutumdan dolayı, son zamanlarda iletişim araştırmalarına damgasını vurmaya başlamıştır.²⁴

Özetle, iletişim çalışmalarında yapılması gereken, insanın yeniden üretiminin temel bir parçası

23 Türkiye'de 1980-2003 yılları arasındaki dönem kapsayan haber ve habercilik çalışmalarının genel bir değerlendirmesini yüksek lisans ve doktora tezleri, bilimsel makaleler ve kitaplar üzerinden eleştirel tarzda gerçekleştiren kapsamlı bir çalışma için bkz. (Dursun, 2004: 89-147).

24 İletişim alanında yapılan araştırmaların niceliksel ve niteliksel analizini ortaya koyacak bir araştırma, uzun soluklu ve geniş oylumlu bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, burada yapılan tespitler, alandan birinin bugüne kadar sürdürdüğü gözlem ve değerlendirmeler sonucunda şekillenmiştir.

haline getirilmiş olan medya içeriklerini ve bu içeriklerin tüketim/alımlama noktasını da ihmal etmeden, varolan toplumsal ve sınıfsal ilişkilerin yeniden üretiminde, medyanın kapitalist sınıf/ iktidar seçkinleri için ne gibi bir işlev yerine getirdiğinin bir bütünlük içerisinde incelenmesidir. Bu da ancak, eleştirel ekonomi politik bir bütünlükle yapılabilir. Çünkü, ekonominin ve siyaset birbirinden ayrılamaz. Sınıflı toplumlarda üretim, bölüşüm ve dağıtım, devletin ve bu bölüşümü meşrulaştıran egemen sınıfın denetimindeki ideolojik aygıtların varlığında gerçekleştirilir. Bu yüzden, devletin ve ideolojik olanın varlığının, üretim biçimine ve mülkiyet ilişkilerine bağlı olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Ancak bu yapıldığı takdirde, iletişim çalışmalarının toplumsal değişime bir katkı yapması beklenebilir. Kendi ürettiği toplumsal zenginlikten dışlanmış, giderek büyüyen çokluktaki kitleler, medya mesajlarını doğal olarak farklı şekillerde yorumlamaktadır. Oysaki, sorun, medyayı ve dünyayı kitlelerin lehine toplumsal ve toplumcu bir biçimde dönüştürmektir. Bu anlamda, kültürel çalışmalar ve ekonomi politik yaklaşım aynı paradigmanın farklı ve rekabet halindeki perspektiflerini oluştursa da, birbirleriyle etkileşimleri sonucunda bütünlüklü analizleri ortaya koyabileceğinden söz edilebilir. Bununla birlikte, liberal iletişim çalışmaları da "toplumsal" merkeze çektiği sürece alana yaptığı/yapacağı katkıları daha anlamlı kılacaktır.

Sonuç

İçinde bulunulan dönem itibarıyla, üniversitelerin amaçlarının başında, sermayenin kârlılığını koruyabilmesi ve kendini yeniden üretebilmesi için gerekli olan yeni teknolojik ürünlerin bulunması/ geliştirilmesi gelmektedir. Bir anlamda, üniversiteler, büyük firmaların Ar-Ge departmanı olarak işlev görmeye başlamıştır. Ayrıca, ihtiyaç duyulan nitelikli işgücünün üretilmesi işlevini de üniversiteler üstlenmektedir. Bilimsel üretim, sermayenin kâr edebilme ve kendini yeniden üretebilme ihtiyacının hegemonyası altındadır (Demirer, Duran ve Orhangazi, 2000: 53).

Bununla birlikte, üniversiteler, yeni sağ politikaların etkisiyle toplumsal fayda anlayışına göre değil, sadece kâr-zarar bilançolarına dayalı olarak yürütülen şirketler durumuna dönüştürülmek istenmektedir. İşletme mantığına ve kâr/zarar analizine dayalı olarak düzenlenmeye ve yönetilmeye başlanan üniversitelerde, "bilimsel eğitim"in kendisi de, doğrudan kâr için üretilen, alınan satılan bir meta haline getirilmiştir.

Türkiye'de üniversiteler bir yandan, küreselleşmenin ve liberal politikaların dayattığı kimliksizleştirme; diğer yandan da, sermayenin üniversiteye giydirmeye çalıştığı pazar mantığının tehdidi altında yaşam savaşı vermektedir. Dünya düzlemindeki bu erozyondan payını alan Türkiye üniversitelerinde, üniversite kurumunun temelinde yatan burjuva ideallere ulaşmak bile bir hayale dönüşmektedir. Zeminini yitirmekte olan ya da Fikret Başkaya'nın (1995) ifadesiyle "iflas eden paradigma" ise, daha fazla baskılarla üniversiteleri kontrol altında tutmaya çalışmaktadır (Demirer, Duran ve Orhangazi, 2000: 54).

Bu olumsuz koşullar altında dahi üniversiteler, hâlâ önemli bir potansiyeli ve umudu içinde barındırmaya devam etmektedir. Öğretim elemanı örgütlenmeleriyle, çağdışı yönetsel uygulamalarla elleri kolları bağlı olmasına karşın bilim insanları daha fazla direnmek zorundadır. Gelinek noktada yapılması gereken ilk şey, üniversitelerin yeniden kimlik kazanma mücadelesine girişmesi, iktidarın hegemonyasını içselleştiren bir kurum olma konumundan sıyrılmasıdır. Bu bedeli ağır olan mücadele kazanıldığında, üniversiteler ürettiği bilgi ve teknoloji sistemiyle toplumu yönlendirebilen, saygın kurum statüsüne yeniden ulaşacaktır.

İletişim eğitimi ve çalışmalarına ilişkin olarak da özet olarak şunları söyleyebilmek mümkündür: Piyasanın ucuz işgücü gereksinimini karşılama adına iletişim mezunlarının istihdamı sorunu bir tarafa, popülist bir yaklaşımla "her üniversiteye bir iletişim fakültesi" adı altında bugün itibarıyla elliye yaklaşan iletişim fakültelerinin sayısı, il yapılan kentlerin ve beraberinde açılan yeni

üniversitelerin sayısı ile doğru orantılı olarak artmaktadır.

Diğer yandan, iletişim eğitiminde kuram/uygulama ikircikliği aşılmalı ve birbiriyle uzlaşmayacak gibi algılanan bu ikilik ders programlarında üniversiter anlayıştan ödün vermeden sonlandırılmalıdır. Sonuçta, ders programlarını belirleyecek yine iletişim fakültelerinin kendileridir. Kuram/uygulama ayrılığını fetişleştirme noktasına getirilmeden, kuramın bizatihi kendisinin pratik olduğu anlayışı unutulmamalıdır. İletişim çalışmaları alanında da, ardalın olarak eleştirel yaklaşımları önceleyen araştırmaların artışı ve liberal çalışmalarla etkileşimleri doğrultusunda “toplumsal”ın anlaşılması ve dönüştürülmesinde çok büyük katkılar sağlayacaktır.

Son söz olarak, evrensel ile yerelin karmaşık bütünlüğünü kavrayabilen ve her iki kutbu da aynı anda sorgulayabilen düşüncenin yükselen değer haline getirilmesi önemlidir. “Profesyonel dünya ile kaçınılmaz olarak yüzleşmek durumunda olan üniversite ne kendisini bu dünyanın kurallarıyla bu dünyanın ortasına fırlatabilir, ne de bu dünya için profesyonel yetiştirmekten vazgeçebilir” (Nalçaoğlu, 1999: 94). Ancak, üzerinde hiç tartışılmayacak bir konu ise, üniversite eğitiminin akademik bir eğitimi olmasıdır. Üniversite eğitimi, zanaat öğretmez. Üniversitede öğretilen her türlü uygulama/pratik, kuramsal bakış açılarının süzgecinden geçmeli ve onlarla bütünleşmelidir.

Kaynakça

- Adaklı, Gülseren (2001). “Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol”. Medya Politikaları: Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının Dinamikleri. D. Beybin Kejanlıoğlu vd. (der.) içinde. Ankara: İmge Yayınevi: 145-203.
- Adaklı, Gülseren (2006). Türkiye’de Medya Endüstrisi. Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Altun, Abdülrezak (1995). Türkiye’de Gazetecilik ve Gazeteciler. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları.
- Arslan, Hüsamettin (1999). “Bilim, Bilimsel Bilgi ve İktidar”. Doğu-Batı. Sayı: 7 (Mayıs-Haziran-Temmuz): 55-79.
- Başkaya, Fikret (1995). Paradigmanın İflası. İstanbul: Doz Yayınları.
- Dağtaş, Erdal (2003). “Gazetecilik Eğitiminde Kuram ve Uygulama İkilemi: Türkiye’deki İletişim Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma”. İletişim. Bahar (17): 143-200.
- Dağtaş, Erdal ve Yıldızgörü, Mehmet (2008). “Sembolik Bir Seçkin Olarak Ertuğrul Özkök’ün Düşüncelerindeki Kırılmaların Dönemin Popüler Kültürü Çerçevesinde Değerlendirilmesi”. Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji. Levent Yaylagül ve Nilüfer Korkmaz. (der.) içinde. Ankara: Dipnot Yayınevi: 213-267.
- Demir, Yücel, Duran, Metin ve Orhangazi, Özgür (2000). Ateş Altındaki Üniversite. Ankara: Özgür Üniversite Defterleri-5.
- Dursun, Çiler (2004). “Türkiye’de Haber ve Habercilik Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirmesi: 1980-2003”. Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi. Çiler Dursun. (der.) içinde. Ankara: Elips Kitap: 89-147.
- Emre, Kumru Berfin ve Çakar, Yasemin Özgün (2006). “Eğitime Neo-Liberal Politikalar: Türkiye’de İletişim Fakültelerinin Dönüşümü”. (Yayımlanmamış Bildiri). Karaburun Bilim Kongresi. (“Bilim ve İktidar”), Karaburun İzmir, 8-10 Eylül.
- Ercan, Fuat (1999). “Neo-Liberal Eğitim Ekonomisi: Eleştirel Bir Çerçeve Denemesi”. Eğitim: Ne İçin? Üniversite: Nasıl? YÖK Nereye? Faruk Alpkaya, Temel Demirer, Fuat Ercan vd. (der.) içinde. Ankara: Ütopya Yayınları: 49-94.

Gürkan, Nilgün ve İrvan, Süleyman (2000). "İletişim Eğitiminde Nereden Nereye".

I. İletişim Kongresi Bildiri Kitapçığı: 354-365.

Habermas, Jürgen (1992). Rasyonel Bir Topluma Doğru-Öğrenci Protestosu, Bilim ve Siyaset. Çev., Ahmet Çiğdem-Mehmet Küçük. Ankara: Vadi Yayınları.

Hand, Max (1992). "Total Quality Management-One God But Many Prophets". Quality Management Handbook. Max Hand ve Brian Plowman. (der.) içinde. Oxford: Butterworth Heinemann: 26-46.

Hürriyet İnsan Kaynakları İlavesi, 7 Ekim 2003.

İnal, Ayşe (1996). Haberi Okumak. İstanbul: Temuçin Yayınevi.

İnuğur, Nuri (1999). Türk Basınında İz Bırakanlar. İkinci Baskı. İstanbul: Der Yayınları.

Kennedy, Larry W. (1991). Quality Management in the Nonprofit World: Combining Compassion and Performance to Meet Client Needs and Improve Finances. San Francisco: Jossey-Bass.

Kılıçbay, Mehmet Ali (1999). "Hayalimdeki Üniversite". Düşünen Siyaset. 1 (2): 17-20.

Mutlu, Erol (1992). "Kitle İletişim Kuramları ve Türkiye'deki Basın-Yayın Eğitimi". Yıllık 1991-92: 119-142.

Mutlu, Erol (2000). "Türkiye'de İletişim Eğitimi: Kişisel Bir Tarih Denemesi". İletişim. Sayı: 8/Kış: 235-280.

Nalbantoğlu, Hasan Ünal (1994). "Modern Çağda Üniversites Kavramına Ne Oldu?" Kent, Planlama, Politika, Sanat: Tarık Okyay Anısına Yazılar. İlhan Tekeli (der.) içinde. İkinci Kitap. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını: 437-453.

Nalçaoğlu, Halil (1999). "Türkiye'nin Yeni Üniversite Düzeni Kriz ve Kalite".

Doğu-Batı. Sayı: 7 (Mayıs-Haziran Temmuz): 81-94.

Ortaylı, İlber (1999). "İlber Ortaylı İle Söyleşi". Düşünen Siyaset. 1 (2): 23-32.

Özbek, Meral (1992). "İletişim Eğitimi Üzerine". İLEF Yıllık'92: 307-327.

Özbudun, Sibel ve Demirer, Temel (1999). "İdeolojinin Üretimi, Yeniden-Üretimi ve Üniversiteler". Eğitim: Ne İçin? Üniversite: Nasıl? YÖK Nereye? Faruk Alpkaya, Temel Demirer, Fuat Ercan vd. (der.) içinde. Ankara: Ütopya Yayınları: 29-48.

Özüğurlu, Metin (1998). "Üniversite- Sanayi İşbirliği Programı Üzerine Bir Eleştiri".

Kültür ve İletişim. Sayı: (1/2 Yaz: 47-76.

Özüğurlu, Metin (1999). "Üniversite Sanayi İşbirliği Programının Eleştirisi". Eğitim: Ne İçin? Üniversite: Nasıl? YÖK Nereye? Faruk Alpkaya, Temel Demirer, Fuat Ercan vd. (der.) içinde. Ankara: Ütopya Yayınları: 95-104.

Readings, Bill (1998). The University in Ruins. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Sarı, Engin (2005). "İletişim Çalışmaları Alanında Dergicilik: İletişim Fakültelerinde Çıkan Dergiler Üzerine Bir Değerlendirme". Yayınlanmamış Bildiri. Türkiye'de İletişim Araştırmaları Sempozyumu.

Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Sarı, Engin ve Kanlı, Tuba (2005). "İletişim Alanında Lisansüstü Çalışmalar: Bir Sınıflama ve Yorumlama Denemesi". Yayınlanmamış Bildiri. Türkiye'de İletişim Araştırmaları Sempozyumu.

Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Tekinalp, Şermin (2000). "Yeni Dünya Düzeni, İletişim Fakülteleri ve Öneriler".
I. İletişim Kongresi Bildiri Kitapçığı: 462-469.

Terkan, Banu ve Balcı, Şükrü (2007). "Gazetecilik Eğitiminin Aktörlerinden Biri Olan Üniversite Öğrencilerinin
Gazetecilik Eğitimine İlişkin Düşünce ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma".
Bir Sorun Olarak Gazetecilik. Bilal Arık ve Mustafa Şeker (der.) içinde. Konya: Tablet Yayınları: 37-69.

Tılıç, L. Doğan (2001). 2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak. İstanbul: Su Yayınları.

Tokgöz, Oya (2003). "Türkiye'de İletişim Eğitimi: Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirilmesi".
Kültür ve İletişim. 6/1 (Kış): 9-32.

Yetkin, Çetin ve Atabek, Ümit (2006). "Vakıf Üniversiteleri Gerçeği". Cumhuriyet Gazetesi. (15 Eylül): 2.